

Beren met ballen

Tot voor kort castrerden varkenshouders alle mannetjesbiggen om berengeur van het vlees te voorkomen. Vervelend voor dier en boer. Onderzoekers van Wageningen UR vonden alternatieven.

TEKST HANS WOLKERS FOTOGRAFIE HOLLANDSE HOOGTE EN THEO TANGELDER

'Kijk, je ziet dat de dieren hartstikke rustig zijn', zegt varkensboer Jaap Kreuger uit Woerden terwijl we door een stoffig ruitje in de varkensstal kijken. 'Ik heb per hok twaalf mannetjesvarkens, beren, bij elkaar, dat gaat prima.' De bijna honderd kilo zware dieren liggen ontspannen op de verwarmde vloer of lopen rustig rond. Af en toe kauwt er een op een rol geperst stro die speciaal voor dat doel in het

hok is opgehangen. Hoewel de dieren niet zijn gecastreerd, is van ongewenst seksueel of agressief gedrag naar elkaar geen sprake. En ook heeft het vlees nauwelijks last van berengeur. Als een van de eerste varkenshouders stopte Kreuger in 2009 met het castreren van jonge biggetjes. 'Castreren kwam in een kwaad daglicht te staan en de supermarkten accepteerden vlees van ongecastreerde beren, mits

er geen berengeur aan zat', vertelt hij. 'Het scheelt een hoop werk als je die ingreep achterwege kunt laten.' Zijn ervaringen met het houden van ongecastreerde dieren zijn positief. 'Als de leefomstandigheden in de stal goed zijn, ontstaan er nooit grote problemen.' Als extra bonus voor de boer hebben de niet behandelde varkens dankzij hun mannelijke hormonen een 5 tot 8 procent betere voerbe-

Een medewerker van Vion Foods in Boxtel is gespecialiseerd in berengeurruiken.

‘We hopen echt dat Europa in 2018 ook zo ver is’

nutting. Ze groeien harder met dezelfde hoeveelheid eten. Met honderd miljoen mannelijke vleesvarkens per jaar in de EU levert dat een voerbesparing op van dertig miljoen ton, ruwweg 6 euro per varken.

SPEKLAPJE IN DE PAN

Castreren van mannetjesbiggen gebeurt sinds mensenheugenis, vooral om berengeur te voorkomen. ‘Zo’n dertig tot veertig

jaar geleden had 20 tot 30 procent van de ongecastreerde beren daar last van’, vertelt Gé Backus, voormalig medewerker van LEI Wageningen UR, nu directeur DLV Connecting Agri and Food. ‘Castreren voorkwam dit en daarnaast werden de dieren rustiger.’ Het feromoon androstenon is samen met aminozuur-afbraakproducten skatol en indol verantwoordelijk voor berengeur. Deze weerzinwekkende lucht wordt >

pas merkbaar bij verhitting van het vlees, bijvoorbeeld als het speklapje in de pan ligt. Castreren is echter naar voor het dier, hoewel de ingreep onder druk van de supermarkten sinds 2009 verdoofd gebeurt. Maar ook de boer is niet blij dat hij elk jaar weer duizenden biggetjes moet castreren. Tijd voor alternatieven, vonden de Dierenbescherming en de boeren. En ook slachterijen en supermarkten wilden meewerken aan een oplossing.

In 2005 spraken de sector en Dierenbescherming af om varkenscastratie uit de wereld te helpen. Dit leidde twee jaar later tot de Verklaring van Noordwijk, waarbij de partijen overeenkwamen om per 2015 geen biggetjes meer te castreren. In Europa malen de molens langzamer: boerenorganisaties, de vleesindustrie en de detailhandel hebben tot nu toe alleen de ambitie uitgesproken om met ingang van 1 januari 2018 te stoppen met castreren.

In 2009 begon Wageningen UR onderzoek naar mogelijkheden om castreren uit te bannen met behoud van de vleeskwaliteit. Dit vijfjarige project – *Boars heading for 2018* – waarvan het eindrapport in februari is gepresenteerd, was een samenwerking tussen de Wageningen UR-instellingen Livestock Research en het LEI, varkenshouders, slachterijen, fokkerijen en de Dierenbescherming. Backus leidde het onderzoek, ook na zijn vertrek bij het LEI. De financiering van vijf miljoen euro kwam voor de helft uit de sector; de overheid zorgde voor de andere helft.

Om te voorkomen dat vlees met berengeur in de supermarkt terecht kwam, werden fokprogramma's opgestart. Een betere detectie van berengeur aan de slachtlijn was een andere prioriteit. Ook keken onderzoekers naar consumentenacceptatie van het vlees. Daarnaast nam een zeventigtal varkenshouders deel aan een grootschalige praktijkstudie, naar het gedrag van ongecastreerde varkens, het voorkomen van berengeur en bedrijfsomstandigheden zoals voeding en hygiëne.

Het uitbannen van castratie kan leiden tot meer ongewenst gedrag tussen mannelijke dieren. Dan zou het welzijnsprobleem zich simpelweg verplaatsen. 'Ongecastreerde beren kunnen seksueel en agressief gedrag vertonen, zoals elkaar bespringen en slaan met de kop. Dit zorgt voor veel onrust in de groep', zegt Carola van der Peet-Schwering, onderzoeker bij Wageningen UR Livestock Research.

'Als het ene dier het andere bespringt, kunnen de scherpe klauwen de huid beschadigen. Bovendien kan het tot pootproblemen leiden als ze tijdens de schermutselingen uitglijden.' Van der Peet volgde zeventig bedrijven om dit gedrag én het voorkomen van berengeur te monitoren en te relateren aan de bedrijfsvoering. Dat moest leiden tot concrete handvatten om succesvol ongecastreerde beren te houden.

MET DE SOLDEERBOUT

Inmiddels is er veel veranderd. Het varken is in de loop der jaren meer beveleesd geworden, met minder spek. In spek komt berengeur vaker voor. Daarnaast hebben de fokprogramma's het aantal ongecastreerde beren met berengeur fors verminderd.

De 3 tot 4 procent beren die nog wel een afwijkende geur hebben, komen niet als vers vlees in het schap. Speciaal opgeleide geurmeesters testen elk karkas langs de slachtlijn op berengeur door een stukje vlees met een soldeerbout te branden. Met hun

'Een paar keer per jaar moet ik een lastpost apart zetten'

getrainde neus sporen ze berengeur feilloos op. Dat vlees komt dan in koude vleeswaren terecht, waar de geur geen probleem is. Het praktijkonderzoek maakte duidelijk dat ook een optimale bedrijfsvoering het aantal gevallen van berengeur kan verkleinen. 'Je moet het totale systeem aanpakken', stelt projectleider Backus. 'Naast aangepaste voersamenstelling met bijvoorbeeld extra cichorei is ook de hygiëne van belang. Dat kan door een goede mestafvoer en droge plekken om te liggen.' Stoffen als skatol en indol zitten in de mest en kunnen via de huid in het vlees komen.

Met al deze maatregelen nam bijna onopgemerkt het vlees van ongecastreerde mannelijke dieren in Nederlandse supermarkten toe van nagenoeg 0 procent in 2009 naar 100 procent per 1 januari 2014. Die verandering werd niet door de consument opgemerkt. Hoewel in heel Europa tussen 2010 en 2013 de varkensvleesconsumptie daalde, mede door de economische crisis, lag die afname in Nederland onder het Europese gemiddelde.

RUST, REINHEID EN REGELMAAT

Uit de resultaten van de gedragsstudie op zeventig bedrijven bleek dat het gedrag van de beren enorm varieerde. Bij sommige bedrijven liep alles op rolletjes, terwijl bij andere bedrijven de dieren veel ongewenst gedrag vertoonden. 'Toch is het goed mogelijk om ongecastreerde beren te houden, mits de boer met een aantal zaken rekening houdt', zegt Van der Peet. 'Alle factoren moeten optimaal zijn; rust, reinheid en regelmaat vormen de kern.'

Goede kwaliteit voer met voldoende aminozuren verkleint de kans op probleemgedrag enorm. Daarnaast zorgen voldoende eet- en drinkplaatsen, met een ruimhartige waterafgifte voor minder concurrentie en agressie tussen de dieren. Maar ook hygiëne en gezondheid zijn belangrijke factoren om de rust te garanderen. Zo moet de boer zieke dieren apart zetten omdat die door hun afwijkende gedrag agressie bij andere dieren

Ongecastreerde beren worden ingeladen voor transport.

kunnen oproepen. Open hokafscheidings, bijvoorbeeld met tralies, geeft de dieren meer overzicht en voorkomt dat ze schrikken. ‘Schuwe en schrikkerige dieren vertonen meer agressie naar elkaar’, stelt Van der Peet. ‘De boer kan dus in zijn management veel doen om de omstandigheden optimaal en voorspelbaar te houden en zo ongewenst gedrag nagenoeg voorkomen.’ Nu onderzoek heeft laten zien dat het houden van ongecastreerde beren geen problemen hoeft op te leveren, lijkt niets meer het afschaffen van biggencastratie in de EU in de weg te staan. Toch zijn er nog hindernissen te nemen. Hoewel de consumentenacceptatie van varkensvlees afkomstig van ongecastreerde dieren in Nederland prima is,

zijn belangrijke afzetmarkten als Duitsland en Italië nog huiverig. Daarom wordt in Nederland ten behoeve van de export nog ongeveer een kwart van de mannelijke dieren gecastreerd.

‘Om de exportlanden tot andere inzichten te brengen’, vertelt Backus, ‘communiceren we met buitenlandse bedrijven, maatschappelijke organisaties en politici, en brengen onze positieve ervaringen in de door de Europese Commissie ingestelde Expert Group castratie naar voren. Dat kost tijd, maar we hopen echt dat Europa in 2018 ook zo ver is.’

LASTPOST APART

De Woerdense varkenshouder Kreuger heeft zijn zaken goed voor elkaar.

Smettelose vloeren, schone en vooral rustige dieren. Zelfs als we de stal binnenlopen, is er geen sprake van grote onrust. Na ons even nieuwsgierig te hebben bekeken, gaan de varkens weer over tot de orde van de dag. Dan is er toch tumult in een van de achterste hokken. Een wat magerder dier slaat agressief met de kop naar zijn hokgenoten, die met veel lawaai protesteren. ‘Dat zou een probleemdier kunnen worden’, wijst Kreuger. ‘Een paar keer per jaar moet ik zo’n lastpost apart zetten, maar gelukkig is dat echt een uitzondering.’ Als we even later de staldeur achter ons dichtdoen, is de rust snel weergekeerd. ■

www.wageningenur.nl/berengeur